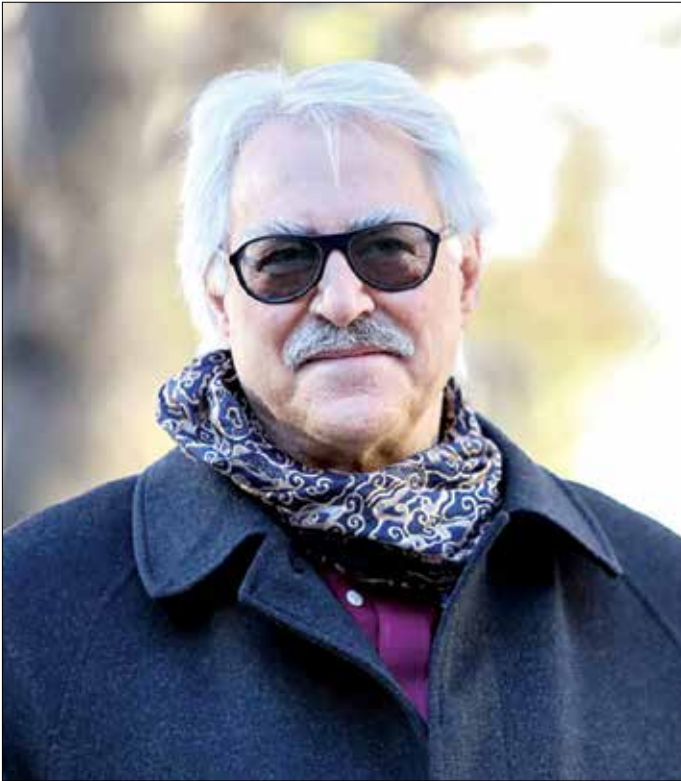

بن بست اندیشه

بازنمایی امتناع اندیشه در کتاب **زوال اندیشه سیاسی ایران** جواد طباطبایی

مهدی فولادگر
گزارش گر حوزه کتاب

در میان متفکرین ایرانی کمتر کسی طی دهه‌های اخیر دارای پروژه فکری و مطالعاتی مشخص بوده و تلاش کرده است آثار خود را در آن راستا سازمان‌دهی کند و از درون آن حرفی نو و فکری تازه به جامعه ایران عرضه دارد. دکتر جواد طباطبایی اما این مهم را به خوبی انجام داده است و بی‌پرده نیست که اگر چه اکنون سال‌ها از انتشار نخستین آثار استاد می‌گذرد اما ممکن نیست کسی سراغ حوزه اندیشه سیاسی در ایران برود و از مطالعه آثار ایشان چه به منظور نقد یا پیگیری مسیر او بی‌نیاز باشد. رویکرد طباطبایی از آن جهت حائز اهمیت است که او و بعدها در همین مسیر شاگردانش تلاش بسیاری در فربه‌سازی آن داشتند و امروز بدون شک یکی از معدود نظریات منسجم و با روش‌شناسی مشخص در زمینه اندیشه سیاسی به شمار می‌رود.

درباره کتاب

کتاب «زوال اندیشه سیاسی» دومین اثر تألیفی دکتر طباطبایی به منظور پیگیری دیدگاه خود به اندیشه سیاسی در ایران است و در ادامه کتاب «درآمدی بر تاریخ اندیشه سیاسی در ایران» به رشته تحریر درآمد. طباطبایی در این اثر کوشیده تا نشان دهد تجدد و انحطاط دو مفهوم به هم پیوسته است و در شرایط تصلب سنت و امتناع اندیشه، طرح یکی بدون دیگری امکان‌پذیر نیست. در مغرب‌زمین نیز تداوم اندیشه و تجدد، از مجرای طرح نظریه انحطاط ممکن شده است و بحران تجدد و شکست آن در ایران، باید با توجه به امتناع طرح نظریه انحطاط درون نظامی از مفاهیم فلسفی فهمیده شود.

او امکان گسست از وضعیت انحطاط را نیز تنها در متن اندیشه‌ای پیرامون سنت-تجدد و گسست از منطق ایدئولوژی میسر می‌داند: طرح سنت در نسبت با اندیشه تجدد و دوران جدید از مجرای تغییر موضع اساسی در آگاهی و پرداختن به مبادی، تنها موضعی است که می‌تواند مودی به تجدید عهد با اندیشه فلسفی نوآیین باشد و این

اندیشه فلسفی نوآیین جز در مخالفت با ایدئولوژی یعنی منطق ایدئولوژی، نه ظاهر آن میسر نیست. در این کتاب نویسنده نظری به تجربه مغرب زمین داشته، اگر چه درباره این تجربه به تصریح سخنی نمی‌گوید. به علاوه این اثر زوال اندیشه سیاسی را نزد فیلسوفان بررسی کرده است و به زوال اندیشه نزد سیاست‌نامه‌نویسان نمی‌پردازد. کتاب دارای سه بخش اصلی است و تلاش می‌کند برخی از زوایای ناروشن و ناشناخته اندیشه سیاسی دوره اسلامی را بازنمایی کند. نویسنده در مقدمه این اثر خود را تاریخ‌نگار اندیشه سیاسی در ایران نمی‌داند و معتقد است آن‌جا که به حوادث تاریخی پرداخته، به ورای تاریخ و لاجرم منطق درونی اندیشه و برآمد بساط زوال آن نظر دارد. نویسنده در این اثر بر آن است تا از ورای بحث درباره زوال اندیشه سیاسی به مفهوم بنیادین انحطاط تاریخی ایران گذر کند. این دفتر در حقیقت آغازین تلاش او برای طرح مفهوم انحطاط تاریخی و تدوین نظریه‌ای درباره آن مفهوم است.

سیاست در یونان

در بخش نخست کتاب، نویسنده

سراغ یونان رفته و اندیشه سیاسی را در این قالب بررسی می‌کند. نویسنده در آغاز به بررسی زمینه زایش فلسفه سیاسی در یونان می‌پردازد. به اعتقاد وی زوال قدرت شاهی که ظل‌الله و فرهمند بود، به طور کلی فضای سیاسی و انسان یونانی و نیز دریافتی که از آن دو وجود دارد را دستخوش دگرگونی کرد. در این دوره که دنیای یونانی و شهرهای آن دستخوش دگرگونی‌های شتابان بود، فرمان‌روایی‌های شاهی بسیار ضعیف بودند و آیین‌های دینی نیز نمی‌توانست ابزار چیرگی باشد. در اندیشه سیاسی یونان خودکامگی تنها یکی از انواع شیوه‌های فرمان‌روایی به شمار نمی‌آمد، بلکه مبین نظم ناپه‌نجا و نمودار برهم خوردن نظم کیهانی مبتنی بر دادگری و اعتدال میان اجزای آن بود. نویسنده در این بخش به طور اجمالی به تحولات تاریخی نخستین شهرهای یونانی از دیدگاه تاریخ اندیشه سیاسی می‌پردازد. به دنبال این تحولات نخستین فیلسوفان یونانی برخی از وجوه حیات سیاسی یونانی را مورد تأمل قرار دادند و در این قالب نوبافته اقدام به اندیشه‌ورزی کردند. در آغاز دوره اسلامی، به طور عمده، نوشته‌های سیاسی افلاطون

تأملی درباره ایران

- دیباچه‌ای بر نظریه
- انحطاط ایران
- جواد طباطبایی
- انتشارات مینوی خرد
- ۶۳۰ صفحه
- ۲۲۲ هزار تومان

دارای ۶ فصل است. کتاب نخستین جلد از پژوهشی است که نویسنده از سه دهه پیش درباره تاریخ اندیشه سیاسی قرون اخیر و دوره‌های تجددخواهی در ایران آغاز کرده است. فصل اول گزارشی از تاریخ صفویه و قاجاریه است. فصل دوم طرحی از نظریه دولت در ایران ارائه می‌شود و فصل‌های سوم تا ششم شامل داده‌هایی است که بر پایه این بخش توضیح داده می‌شود.

تأملی درباره ایران

- مکتب تبریز و مبنایی
- تجددخواهی
- جواد طباطبایی
- انتشارات مینوی خرد
- ۶۹۸ صفحه
- ۲۱۰ هزار تومان

دفتر نخست بخش دوم تأملی درباره ایران است و در قالب هشت فصل سازمان‌دهی شده است. نویسنده در این اثر به پدید آمدن آگاهی جدید در میان برخی از کارگزاران دارالسلطنه تبریز در زمان عباس میرزای قاجار، از جمله میرزاابوالقاسم قائم‌مقام فراهانی و تأثیرات آن در تحولات آتی ایران اشاره می‌کند که به این ترتیب ضرورت اصلاحات در ایران شناسایی و در راستای آن گام‌هایی برداشته شد.

تأملی درباره ایران

- مبانی نظریه
- مشروطه خواهی
- جواد طباطبایی
- انتشارات مینوی خرد
- ۷۲۸ صفحه
- ۳۸۰ هزار تومان

این اثر بخش دوم از جلد دوم مجموعه «تأملی درباره ایران» است. با توجه به پردازش این بخش به برهه تاریخی مشروطه، نویسنده نشانه‌های بحران در نظام استبدادی را شناسایی می‌کند و نشان می‌دهد چگونه آگاهی ملی در دوران مورد بحث برای نخستین بار شکل می‌گیرد. موضوع اصلاحات در این کتاب هم دنبال شده است. به ویژه نویسنده به موضوع اصلاحات دینی و نظریه مشروطه در میان اهل دیانت می‌پردازد. وی همچنین دیدگاه‌های نو در حوزه‌های سیاسی و اقتصادی را مورد واکاوی قرار داده است.